

TUBERKULOOSIN TARTUNNANJÄLJITYKSEN UUSI OHJEISTUS – MIKÄ MUUTTUU?

EEVA RUOTSALAINEN

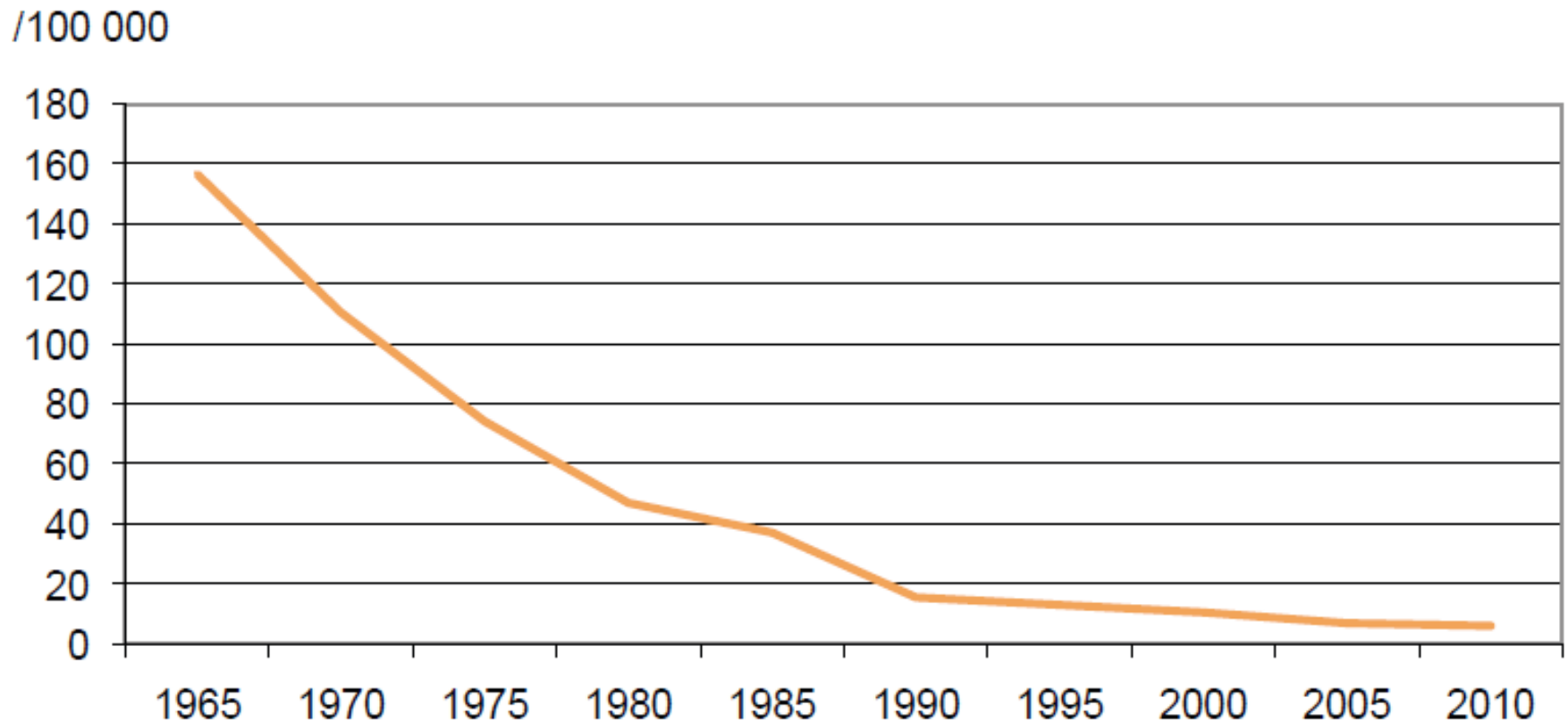
INFEKTIOLÄÄKÄRI, APULAISYLILÄÄKÄRI

HUS EPIDEMIOLOGINEN YKSIKKÖ

5.3.2018

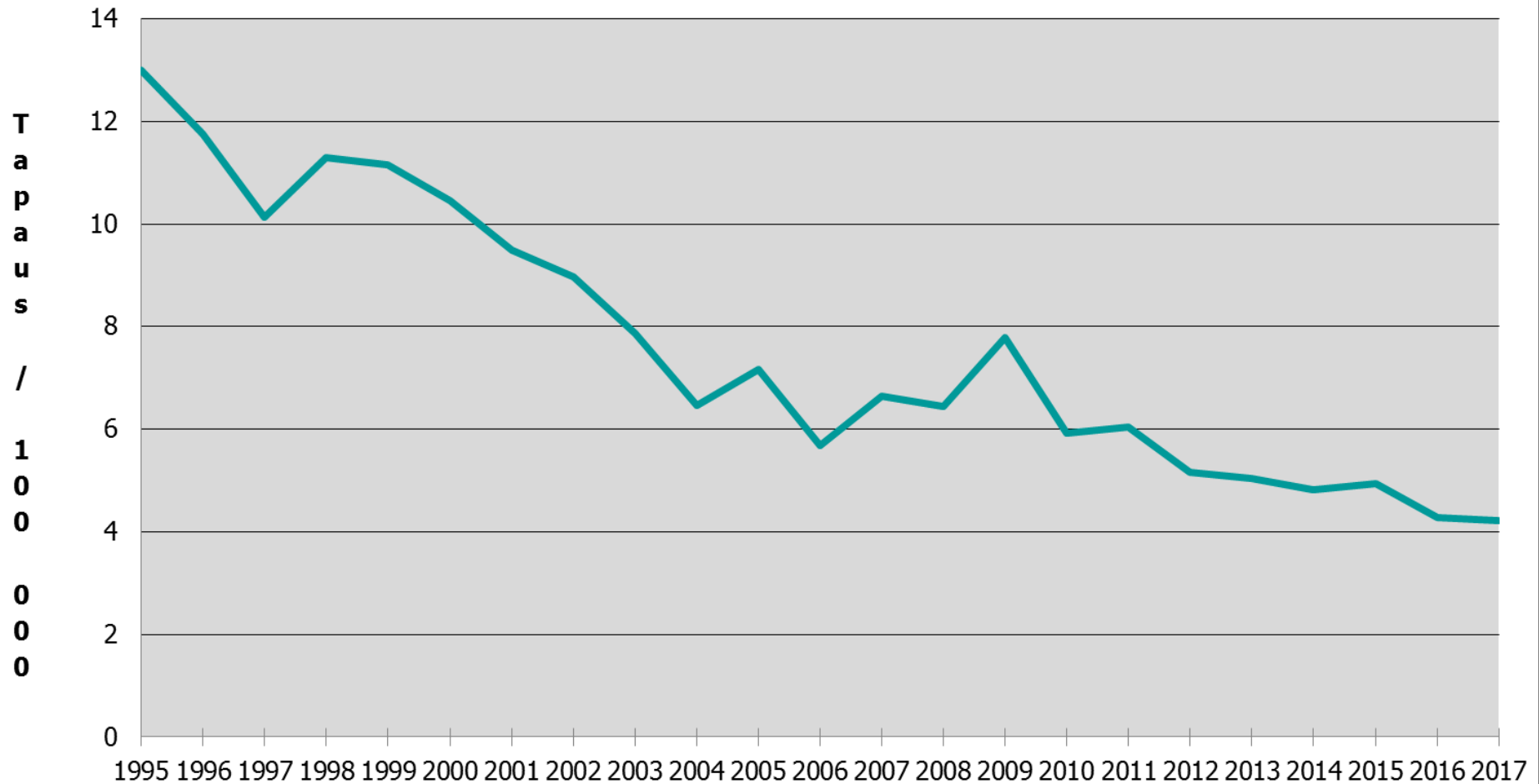
SUOMEN JA HUS:N TUBERKULOOSIKATSAUS

TB:N ILMAANTUVUUS / 100 000 SUOMESSA: VALTAKUNNALLINEN TB-OHJELMA, 1965 – 2010

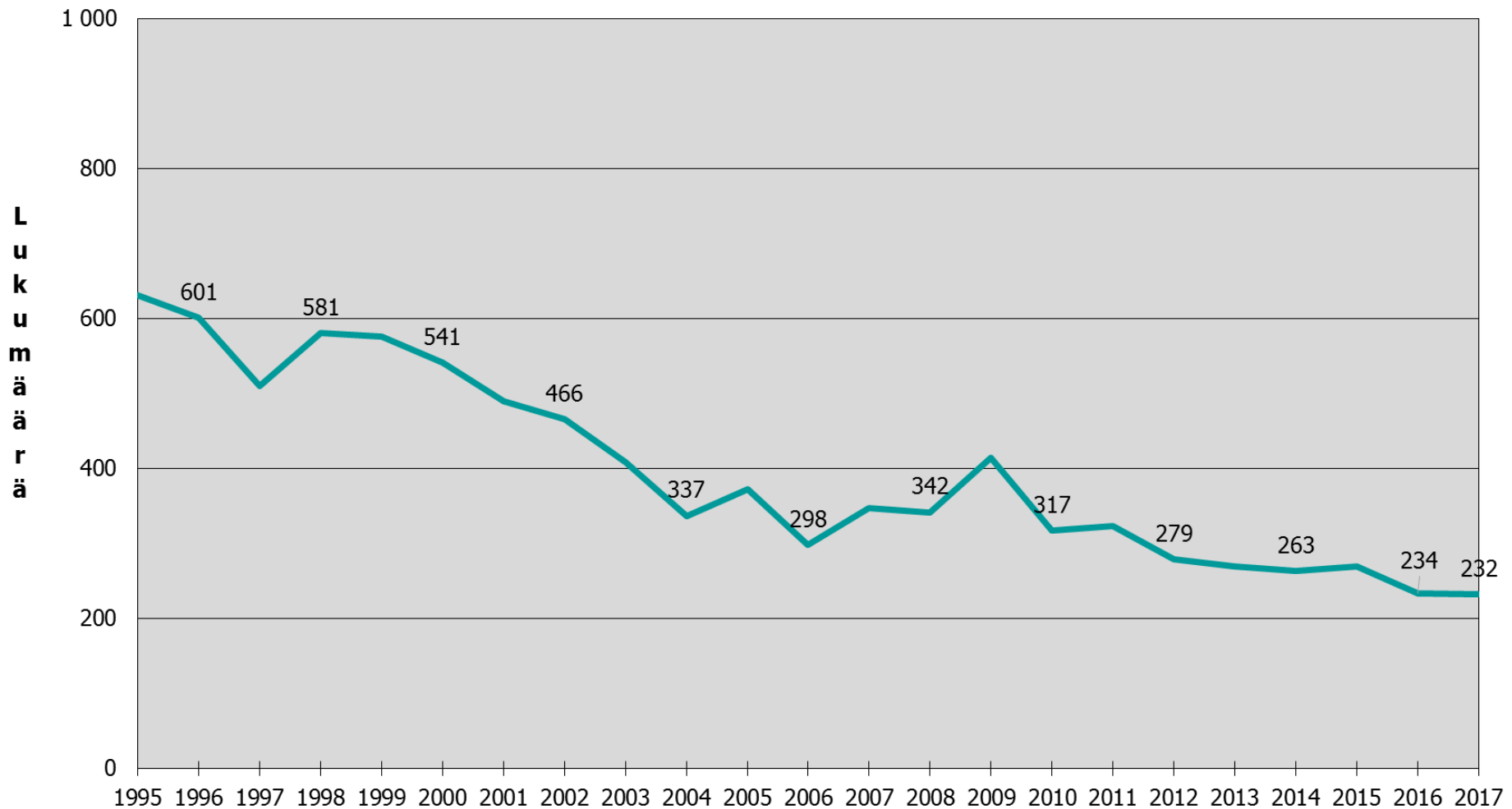

Kuvio 2. Tuberkuloosi-ilmaantuvuus Suomessa 1960–2010

TB:N ILMAANTUVUUS / 100 000 SUOMESSA: TARTUNTATAUTIREKISTERI, 1995 – 2017

TB:N TAPAUSMÄÄRÄT SUOMESSA: TARTUNTATAUTIREKISTERI, 1995 – 2017

Nuori aikuinen kuoli tuberkuloosiin Porissa - hakeutui hoitoon liian myöhään

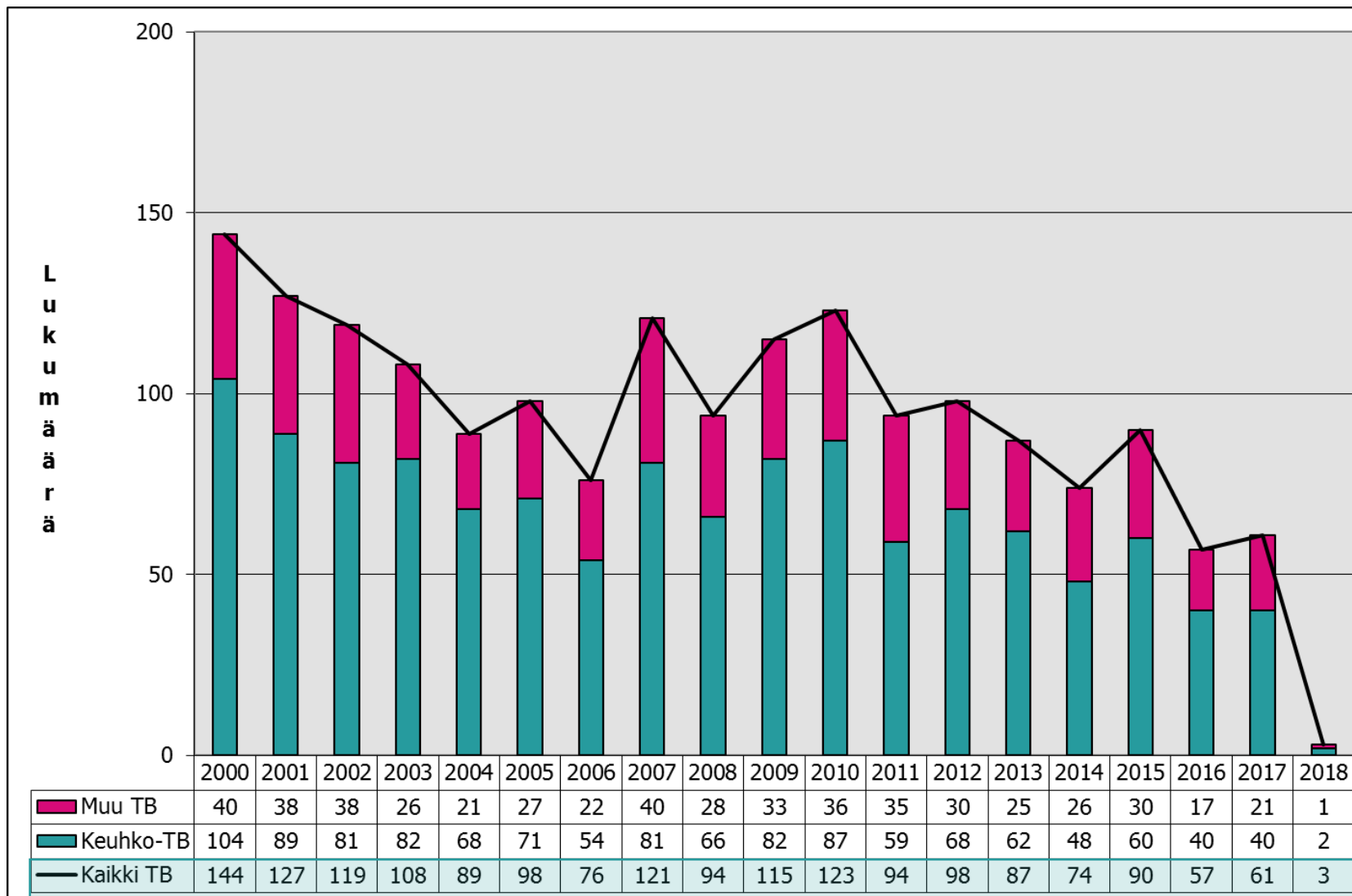
Porissa ihminen kuollut tuberkuloosiin

Maanantai 2.10.2017 klo 11.04

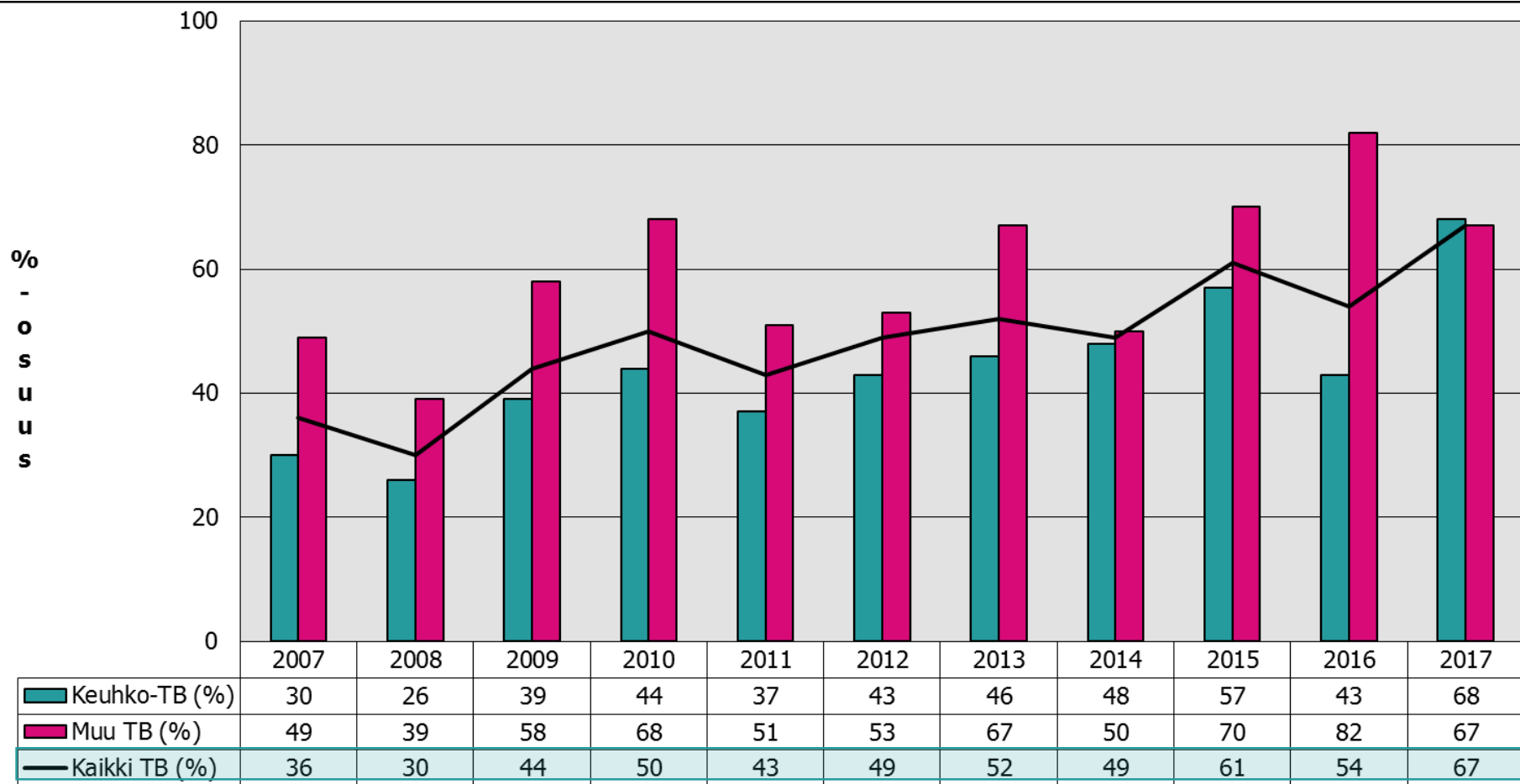
Satakunnan keskussairaalassa Porissa kuoli viime viikolla ihminen tuberkuloosiin, kertoo Satakunnan sairaanhoitopiiri tiedotteessaan.

TB:N TAPAUSMÄÄRÄT HUS:SSA: TARTUNTATAUTIREKISTERI, 2000 – VKO 4/2018

TB-TAPAUSTEN MAAHANMUUTTAJIEN OSUUS HUS:SSA: HUS

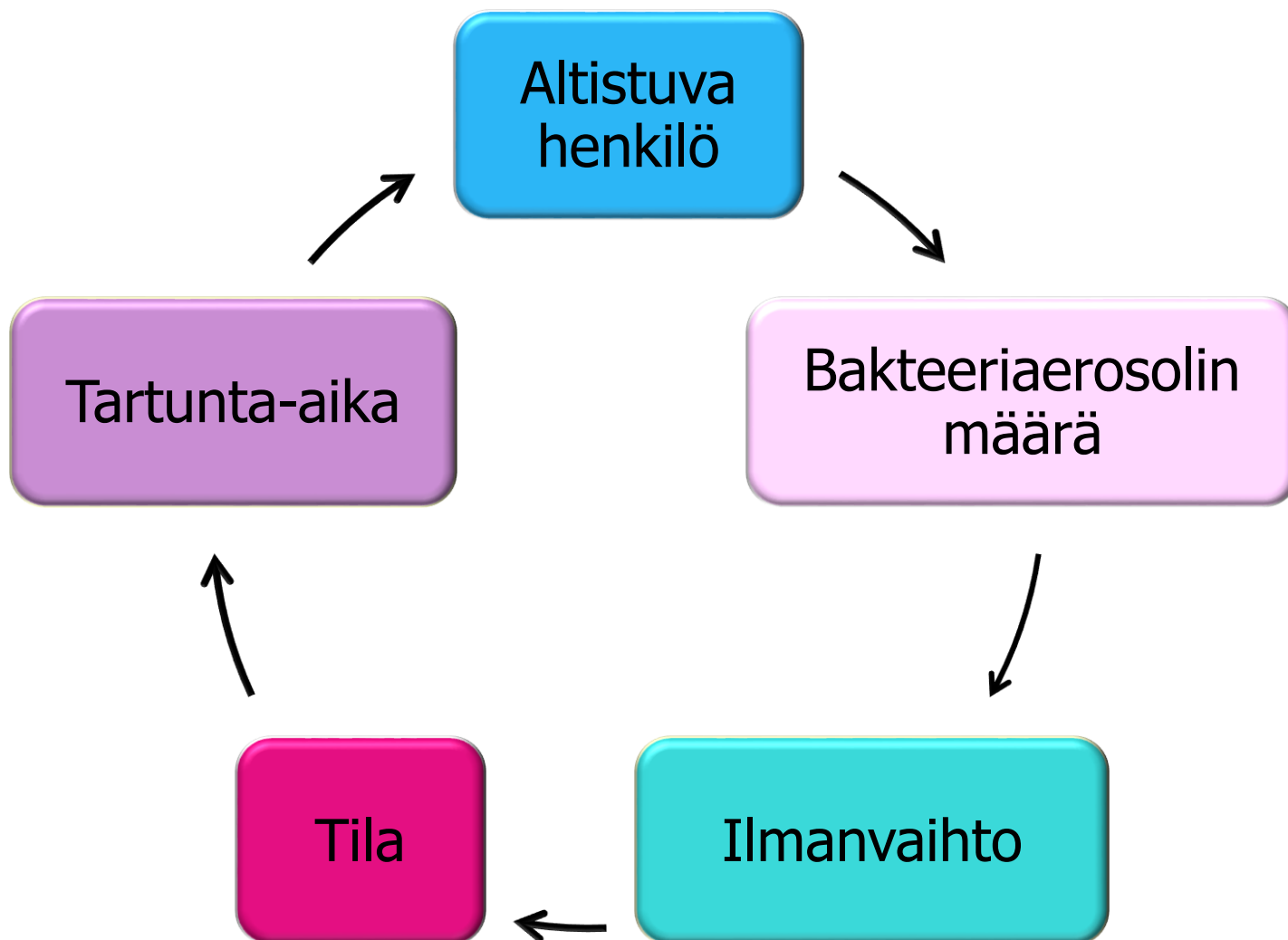
TARTUNTATAUTIREKISTERI 2007 – VKO 4/2018

TUBERKULOOSIN TARTUNTA

TARTUNNAN RISKIIN VAIKUTTAVAT

Kuvio 1. Tuberkuloosille lähipiirissä altistuneiden, normaalin vastustus-

100:sta perusterveestä altistuneesta:
30 saa tartunnan ➡ 3 sairastuu

Tuberkuloosi tarttuu huonosti

SAIRASTUMISEN RISKI TERVEILLÄ LAPSILLA

Age at primary infection	Risk of pulmonary disease or mediastinal lymphatic disease %	Risk of meningeal or disseminated tuberculosis %
<12 months	30–40	10–20
12–24 months	10–20	2–5
2–4 yrs	5	0.5
5–10 yrs	2	<0.5
>10 yrs	10–20	<0.5

**TUBERKULOOSIN
TARTUNNANJÄLJITYKSEN
SUOSITUKSEN TAUSTAT
SUOMESSA**

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

Suositus tuberkuloosin kontaktiselvityksen toteuttamiseksi

2 | 2011

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
PL 30 (Mannerheimintie 166)
00271 Helsinki
Puhelin: 020 610 6000
www.thl.fi

MIKSI VUODEN 2011 TARTUNNANJÄLJITYSOHJE PÄIVITETÄÄN?

- Vuoden 2011 suositus lisäsi tartunnanjäljityksestä vastaavien kuntien työmäärää, tehdään turhaa työtä.
- Keskityttävä olennaiseen eli suurimmassa tartuntariskissä oleviin: **perheenjäsenet ja riskitoimenpiteisiin osallistuneet.**
- Vuonna 2013 päivitettiin kansallinen tuberkuloosiohjelma.
- WHO on julkaissut uusia suosituksia, joissa painotetaan **LTBI:n diagnostiikkaa ja hoitoa.**
- Vuonna 2016 Suomessa tuberkuloosia vähiten kuin koskaan, ikäryhmät muuttumassa.
- 1.3.2017 uusi tartuntatautilaki astui voimaan.

**HYVÄN
TUBERKULOOSITILANTEEN
SÄILYTTÄMISEKSI
KOLME MUISTISÄÄNTÖÄ**

Duodecim 2016;132:654–60

Hanna Soini, Hannele Kotilainen, Harri Marttila, Jane Marttila, Risto Pietikäinen, Eeva Ruotsalainen, Pieter Smit, Kirsi Valve, Tuula Vasankari ja Outi Lyytikäinen

Tunnista tuberkuloosi – ehkäise epidemia

- 1) Tartunnanjäljitys on tutkimusten mukaan **hyödyllistä ja kustannustehokasta.**
- 2) Varhainen aktiivinen TB:n THX-seulonta kaikille korkean TB-ilmaantuvuuden maista Suomeen tuleville on kustannustehotonta ja kallista. **Maahanmuuttajille tietoa tuberkuloosin oireista ja nopeasta hoitoon hakeutumisesta.**
- 3) Lääkärien ja hoitajien koulutus tuberkuloosin tunnistamiseksi olennaista, jotta diagnoosi ei viivästy:
”Korkean TB-ilmaantuvuuden maasta tulleen maahanmuuttajan pitkittyneen yskän taustalta on aina poissuljettava TB.”

PERUSTETTIIN TB:N TARTUNNANJÄLJITYKSEN PÄIVITYKSEN TYÖRYHMÄ – JULKAISUTAVOITE 2017/2018

- Tuberkuloosin torjunnan valtakunnallinen asiantuntijatyöryhmä päätti 29.8.2014 ohjeen päivityksestä
- Tartunnanjäljityksen työryhmä
  - Hanna Soini, THL, pj
  - Hannele Kotilainen, Helsingin kaupunki
  - Eeva Ruotsalainen, HUS
  - Riitta Karttunen, HUS
  - Eeva Salo, HUS
  - Iiris Rajalahti, TAYS
  - Kirsi Valve, TAYS
  - Tuula Vasankari, Filha
  - Irmeli Lindström, Työterveyslaitos

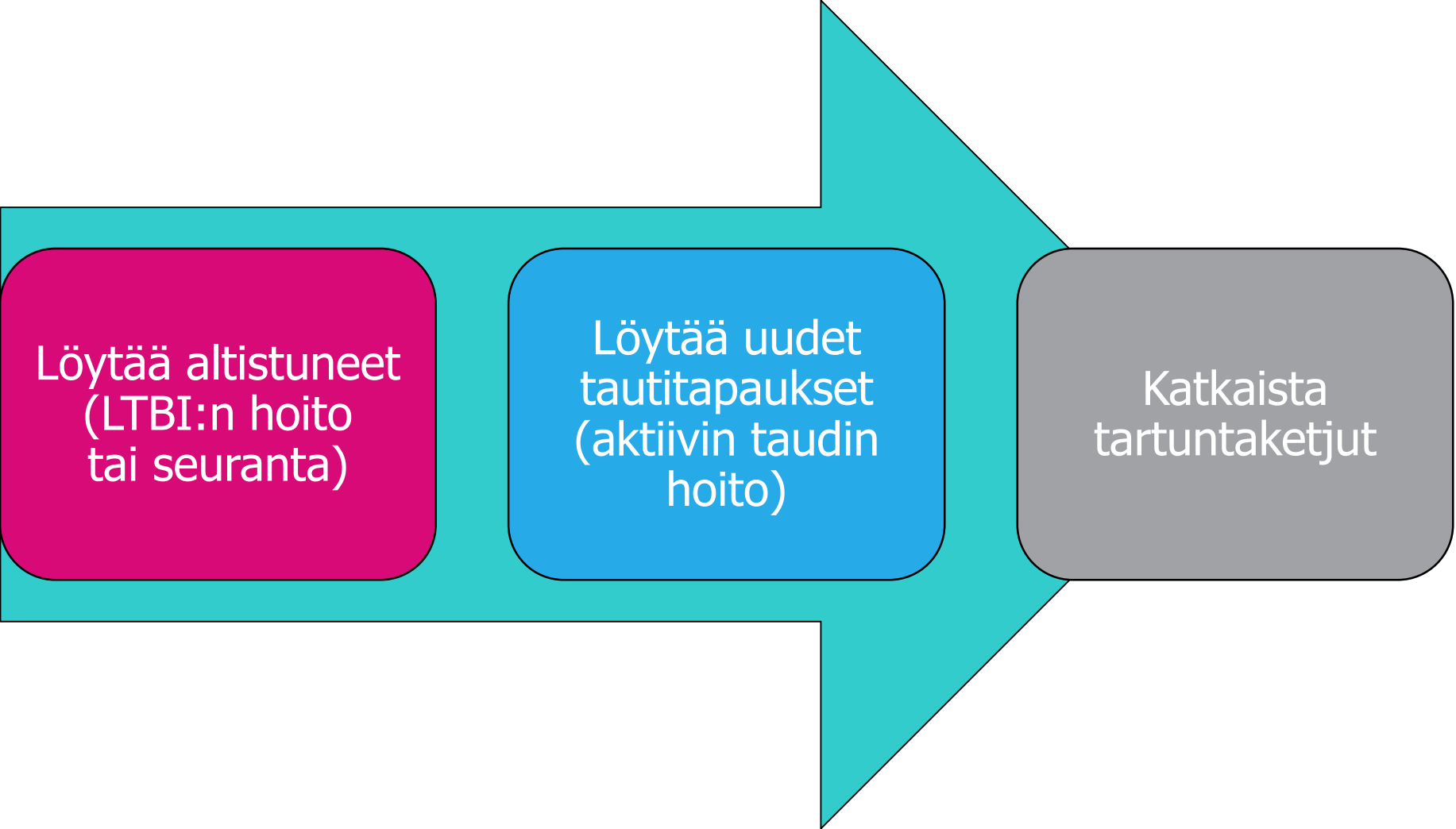
Eur Respir J 2010; 36: 925–949

Tuberculosis contact investigation in low prevalence countries: a European consensus

C.G.M. Erkens^{*}, M. Kamphorst^{*,#}, I. Abubakar[¶], G.H. Bothamley⁺, D. Chemtob[§], W. Haas^f, G.B. Migliori^{**}, H.L. Rieder^{##,¶¶}, J-P. Zellweger⁺⁺ and C. Lange^{§§,ff}

TARTUNNANJÄLJITYKSEN TAVOITTEET


```
graph LR; A[Löytää altistuneet  
(LTBI:n hoito  
tai seuranta)] --> B[Löytää uudet  
tautitapaukset  
(aktiivin taudin  
hoito)]; B --> C[Katkaista  
tartuntaketjut];
```

Löytää altistuneet
(LTBI:n hoito
tai seuranta)

Löytää uudet
tautitapaukset
(aktiivin taudin
hoito)

Katkaista
tartuntaketjut

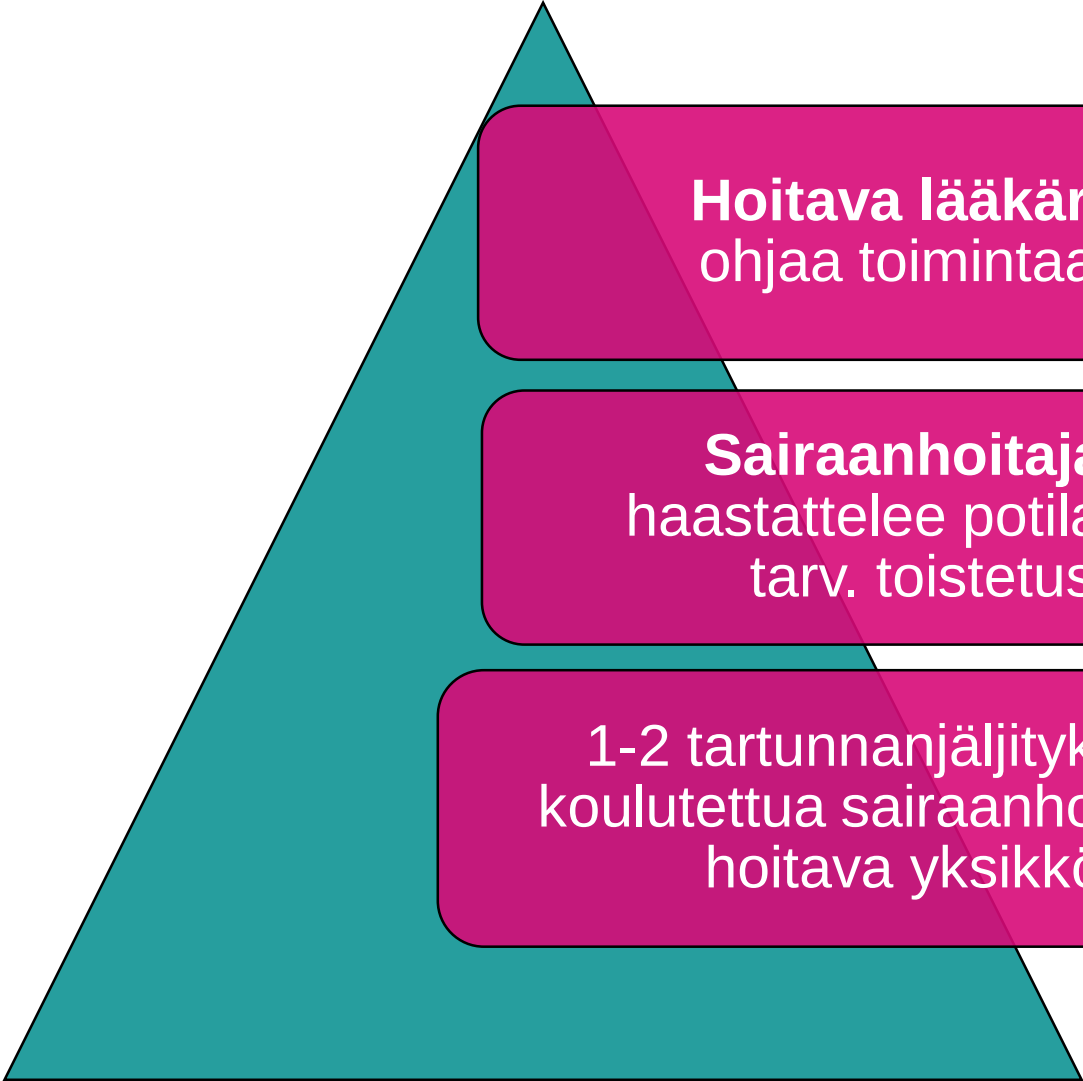
UUDEN TARTUNNANJÄLJITYKSEN TÄRKEIMMÄT MUUTOKSET

- Kontaktiselvitys muuttuu tartunnanjäljitykseksi
- Tartuttavan keuhkotuberkuloosin määritelmä muuttuu:
  - suuri ja pieni tartuntariski
- Kumulatiivisen altistusajan raja on nostettu 40 tuntiin (paitsi suuren tartuntariskin alle 7-vuotiaat)
→ **tutkittavien määrä vähenee**
- 7–16 -vuotiaat tutkitaan perusterveydenhuollossa
- Alle 35-vuotiaille IGRA-testin laajennus ja LTBI:n hoidon harkinta
- IGRA-negatiivisten THX-seurannasta luovutaan (muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta)
→ **seuranta-aika lyhenee**

**ERIKOISSAIRAANHOITO
KÄYNNISTÄÄ
TARTUNNANJÄLJITYKSEN**

TARTUNNANJÄLJITYS ALOITETAAN VIIKON KULUESSA TAPAUKSEN TOTEAMISESTA

A teal-colored pyramid is positioned on the left side of the slide. Three horizontal, rounded rectangular boxes are stacked vertically to the right of the pyramid, each containing text. The boxes are pink with a thin black border. The text inside the boxes is white. The boxes are positioned such that they appear to be part of the pyramid's structure, with the top box at the narrowest part and the bottom box at the widest part.

Hoitava lääkäri
ohjaa toimintaa

Sairaanhoitaja
haastattelee potilaan,
tarv. toistetusti

1-2 tartunnan jäljitykseen
koulutettua sairaanhoitajaa /
hoitava yksikkö

TARTUNNANJÄLJITYKSEN KULKU: ALTISTUMISEN MÄÄRITELMÄT

Keuhkotuberkuloosi *

Suuri tartuntariski

- värjäys on positiivinen
- värjäys on negatiivinen ja ontelo thx-kuvassa

Pieni tartuntariski

- värjäys on negatiivinen

Alle 7-v yhteensä
> 8h altistuneet

Muut $\geq$ 7-vuotiaat
yhteensä
> 40h altistuneet

Samassa perhepiirissä asuvat

Riskitoimenpiteeseen
osallistuneet

Alle 7-v yhteensä
> 40h altistuneet

Tutkitaan altistuneet
Hoidetaan sairastuneet
Arvioidaan LTBI:n hoidon tarve

Etsi tartunnanlähde

- potilas on < 16-v
- harkinnan mukaan, kun potilas on 16-35 -v

**Samassa
perhepiirissä asuvat**

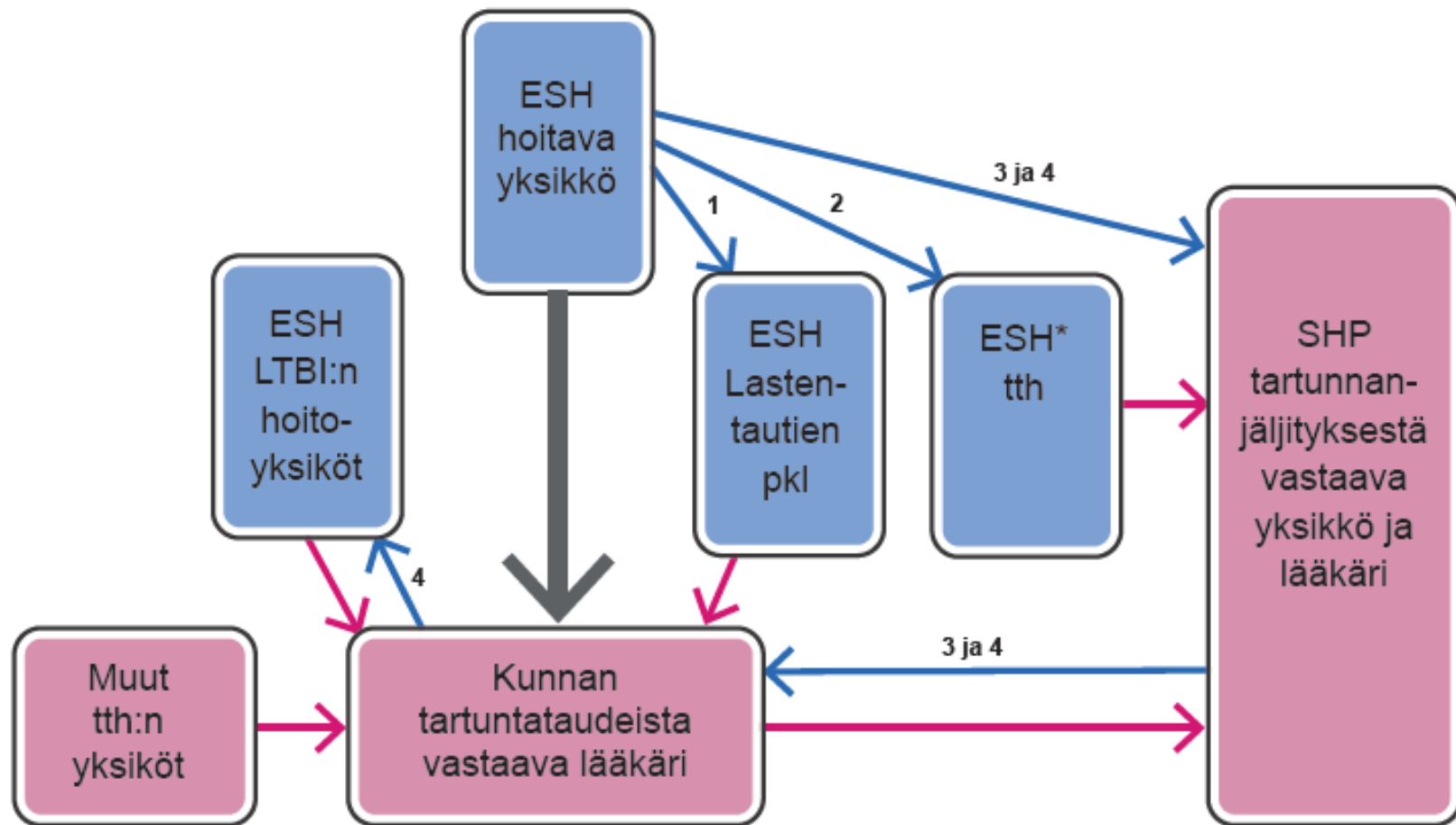
**Tarvittaessa muu
lähipiiri**

Hoidetaan tartuttaja

ERIKOISSAIRAANHOIDON TEHTÄVÄT

TIEDON KULKU JA TARTUNNANJÄLJITYSLOMAKKEIDEN LÄHETYS

- ➡ Tiedon siirto (*altistuneet < 7-vuotiaat, ²työntekijöiden altistuminen esh:n yksikössä, ³joukkoaltistuminen, ⁴lääkeresistenssi).
- ➡ Seurantatietojen toimitus seurannan loputtua.
- ➡ Tartuttavan potilaan tiedot ja altistuneiden listat.

* Jos työterveyshuolto (tth) ei toteuta altistuneiden tutkimuksia, tth toimittaa altistuneiden työntekijöiden listan kunnan tt-vastuulääkärille.

ERIKOISSAIRAANHOITO KIRJAA JA ILMOITTAA ALTISTUNEET SEURAAVASTI (1)

Altistuneet alle 7-vuotiaat

- Erikoissairaanhoidon lastentautien pkl:lle kiireellisenä
- Ensisijaisesti puhelimitse, toissijaisesti lähetteellä

Kaikki altistuneet (lapset ja aikuiset, sairaalassa altistuneet potilaat)

- Lomake TB-indeksin kotikunnan tartuntataudeista vastaavalle lääkärille/hoitajalle
- Paikallisesti sovittavan käytännön mukaisesti sairaanhoitopiirille, joka pitää altistuneiden henkilöiden rekisteriä ja seuraa jäljitystoimien toteutumista alueellaan
(tartuntatautilaki 39 §)

UUSI TARTUNTATAULAKI 39 §

39 §

Tapauskohtaiset rekisterit

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, sairaanhoitopiiriin kuntayhtymä tai kunta voi perustaa tautitapaukseen tai rajoitettuun väestön terveyttä uhkaavaan epidemiaan liittyvän henkilörekisterin yleisvaarallisen tai valvottavan tartuntataudin taikka muun tartuntataudin jäljitystä varten tai mikrobikantajuuden ja perustellusti altistuneiksi epäiltyjen seuranta varten, jos se on välttämätöntä sairastuneiden hoidon järjestämiseksi kiireellisesti ja taudin leviämisen ehkäisemiseksi. Rekisteriin voidaan tallettaa tietoja sairastuneista sekä tartunnalle perustellusti altistuneiksi epäillyistä henkilöistä siten kuin 29 §:ssä säädetään.

Tapauskohtainen rekisteri on hävitettävä heti, kun se ei enää ole välttämätön tartuntataudin torjunnan kannalta.

ERIKOISSAIRAANHOITO ILMOITTAÄ ALTISTUNEET SEURAAVASTI (2)

Sairaalassa altistuneet työntekijät

- Ilmoitetaan työterveyshuoltoon ja lomakkeella TB-indeksin kotikunnan tartuntataudeista vastaavaan yksikköön

Yli 8 h yhtäjaksoinen lento ilmoitetaan THL:lle

Tieto tehdystä tartunnanjäljityksestä kirjataan

- Hoitava lääkäri sairauskertomukseen
- Sairaanhoidaja hoito-osioon

**PERUSTERVEYDENHUOLTO
TUTKII JA SEURAA:
ALTISTUNEET KOULUIKÄISET JA
AIKUISET**

Kunnan tartuntataudeista vastaava lääkäri

- Vastaa altistuneiden tartunnanjäljityksen toteutuksesta
- Mikäli altistuneita on useamman kunnan alueella, ilmoittaa heidän tietonsa altistuneen kotikunnan tartuntataudeista vastaavalle lääkärille puhelimitse tai C-tartuntatautilomakkeella

Altistuneet kouluikäiset (7–16 v.) ja aikuiset

- Lähetetään kirje altistumisesta ja täytettäväksi kyselylomake
- Hoitaja haastattelee puhelimesta tai vastaanotolla

KUNNAN TARTUNTATAUDEISTA VASTAAVA YKSIKKÖ

Taulukko 2. Tärkeimmät tuberkuloosiin sairastumisen riskiä lisäävät sairaudet ja lääkitykset.

Sairaus/lääkitys	Hoitoon ohjaamisen kiireellisyys
Silikoosi (kivipölykeuhko)	Ei-kiireellinen lähete.
Dialyysihoitoa vaativa krooninen munuaisten vajaatoiminta	Ei-kiireellinen lähete.
Elinsiirto (kiinteän elimen siirto tai kantasolusiirto)	Kiireellinen lähete.
HIV-infektio	• Kiireellinen lähete, jos hoitamaton HIV-infektio tai HIV-lääkityksen kesto <6 kk. • Ei-kiireellinen lähete, jos HIV-lääkityksen kesto >6 kk.
TNF-salpaajahoito: esim. adalimumabi, etanersepti, golimumabi, infliksimabi, sertolitsumabipegoli ja näiden biosimilaarit	Kiireellinen lähete.
Muut immunosuppressiiviset lääkitykset: parhaillaan käytössä olevat solunsalpaajat, systeeminen steroidi >20 mg /vrk yli kuukauden ajan tai muut biologiset lääkkeet kuin TNF-salpaajat	Ei-kiireellinen lähete.

TÄRKEÄÄ:
ALTISTUNEITA INFOTAAN
HAKEUTUMAAN TUTKIMUKSIIN
VÄLITTÖMÄSTI, MIKÄLI
TUBERKULOOSIIN SOPIVIA OIREITA

LATENTIN TB:N (LTBI) ARVION JA HOIDON PORRASTUS

LTBI:N DIAGNOSTIIKKA, KUN NORMAALI IMMUUNIVASTE

IGRA-testinä käytetään

- **B-TbIFNg** (QuantiFERON-TB Gold-Plus, QFT-Plus, KL 6173)
- Hinta HUS:ssa 48 €.
- IGRA-testeihin liittyy teknisiä ongelmia ja virhelähteitä.
- **Raja-arvolla 0.35 IU** positiivinen ennustearvo on vain noin 2 %, mutta negatiivinen ennustearvo on hyvä, 99.7 % = vain pieni osa sairastuu elämänsä aikana TB:iin.
- **Raja-arvolla 1.0 IU** testitulokset on todennäköisesti oikea positiivinen.
- BCG-rokotus ei vaikuta tulokseen.
- IGRA voi olla negatiivinen aktiivisessa tuberkuloosissa.
- IGRA:n avulla ei voida ennustaa, kenelle kehittyy aktiivinen TB.

Perusterveydenhuolto

Haastattelu, TB-info

Oireeton

Sairastumis-
riskiä lisäävä
sairaus tai
lääkitys

< 7-v

7-35 –v*

THX-rtg

B-TbIFNg 2 kk
viimeisestä
altistumisesta

Tulos
≥ 1.0

Tulos
< 1.0

Ei
tulosta

> 35-v

THX-rtg

Ei
riski-
tekijöitä

Perhepiiri
Riskitoimen-
piteeseen
osallistuneet

Päihderiip-
puvuus tai
MDR/XDR-
altistuminen

Erikoissairaanhoito

LTBI-arvio ja hoito

Ei seurantaa,
ohjeet tutkimuksiin
hakeutumisesta

THX-rtg**
12 kk

THX-rtg**
6, 12, 24 kk

*7-35-vuotiaat: THX otetaan vain, jos IGRA-positiivisuudesta huolimatta ei aloiteta LTBI-lääkehoitoa, tai ei tulosta, tai IGRA ei ole tehty.

**Oirekysely.

LTBI:N HOITOON OHJAUS JA LÄÄKEHOITO, KUN NORMAALI IMMUUNIVASTE

Jos IGRA-testi (B-TbIFNg, QuantiFERON) on positiivinen

- Lähetä erikoissairaanhoidon paikallisesti sovittavan käytännön mukaisesti keuhko- tai infektio- poliklinikalle

LTBI:n hoito

- Aktiivinen tuberkuloosi tulee olla suljettu pois
- Potilaan on oltava motivoitunut ja sitoutunut hoitoon
- Vasta-aiheina esim. päihdeongelma, maksasairaus
- Oireetonta altistunutta hoidettaessa on otettava huomioon lääkityksen mahdolliset haittavaikutukset
- Hoidon edun tulee olla riskejä suurempi
- Vapaaehtoinen ja ilmainen

LTBI:N HOITOON OHJAUS JA LÄÄKEHOITO, KUN NORMAALI IMMUUNIVASTE

Kun LTBI-hoito on annettu tai arvio tehty ilman hoitoa

- Epikriisi lähetetään kunnan tartuntataudeista vastaavalla lääkärille ja kunnassa hoitavalle lääkärille
- Epikriisi voidaan tarv. lähettää myös HUS:n Epidemiologiseen yksikköön Eeva Ruotsalainen

LTBI:N HOITOON OHJAUS JA LÄÄKEHOITO, KUN IMMUUNIPUUTTEINEN

Kun kunnan tartuntatautilääkäri toteaa altistuneen immuunipuutteiseksi

- Lähetä erikoissairaanhoidon potilasta hoitavaan yksikköön

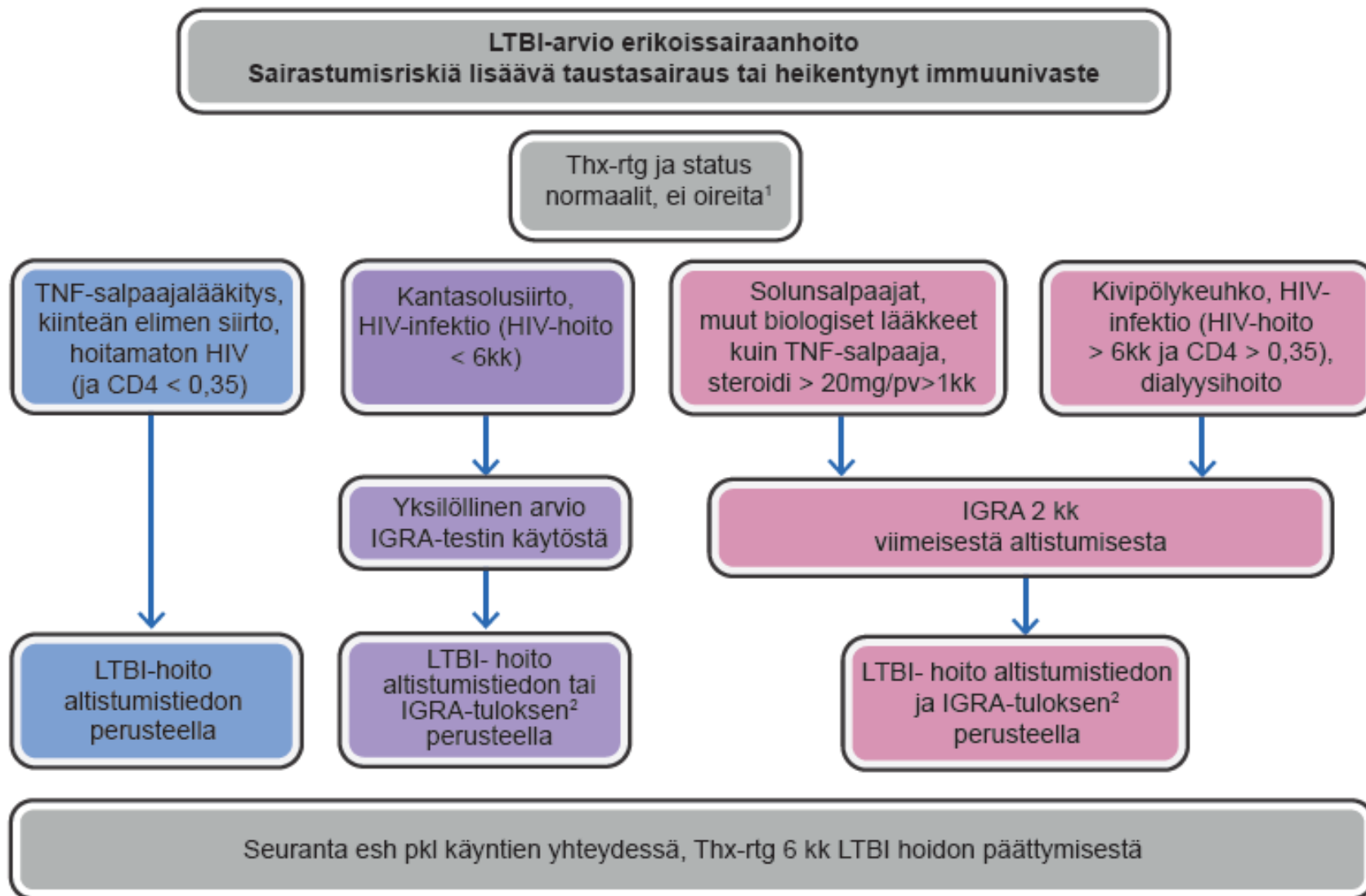
Immuunipuutteisilla IGRA-testinä

- **B-TbIFNg** (QuantiFERON) raja-arvona **≥ 0.35 IU**

Lymfopenisilla ($B-Ly < 0.5 \times 10^9$) IGRA-testinä

- **B-LyTbIFN** (Elispot T-SPOT.TB) raja-arvona **≥ 0.35 IU**

IMMUUNIPUUTTEISTEN TUTKIMUKSET

¹ Altistunutta informoidaan tuberkuloosiin viittaavista oireista ja tutkimuksiin hakeutumisesta.

² Katso sivu LTBI:n diagnostiikka ja hoito, ohjeita erikoissairaanhoidoon.

LTBI:N HOITOON OHJAUS JA LÄÄKEHOITO, KUN NORMAALI IMMUUNIVASTE

INH 6 kk
(6-9 kk hoidon teho 70-90 %)

RMP – INH 3 kk
(sama teho kuin 9 kk INH, vähemmän haittavaikutuksia)

Rifapentiini – INH kerran viikossa 3 kk, DOT
(sama teho kuin 9 kk INH)

ALTISTUNEIDEN SEURANNAN LOPUTTUA

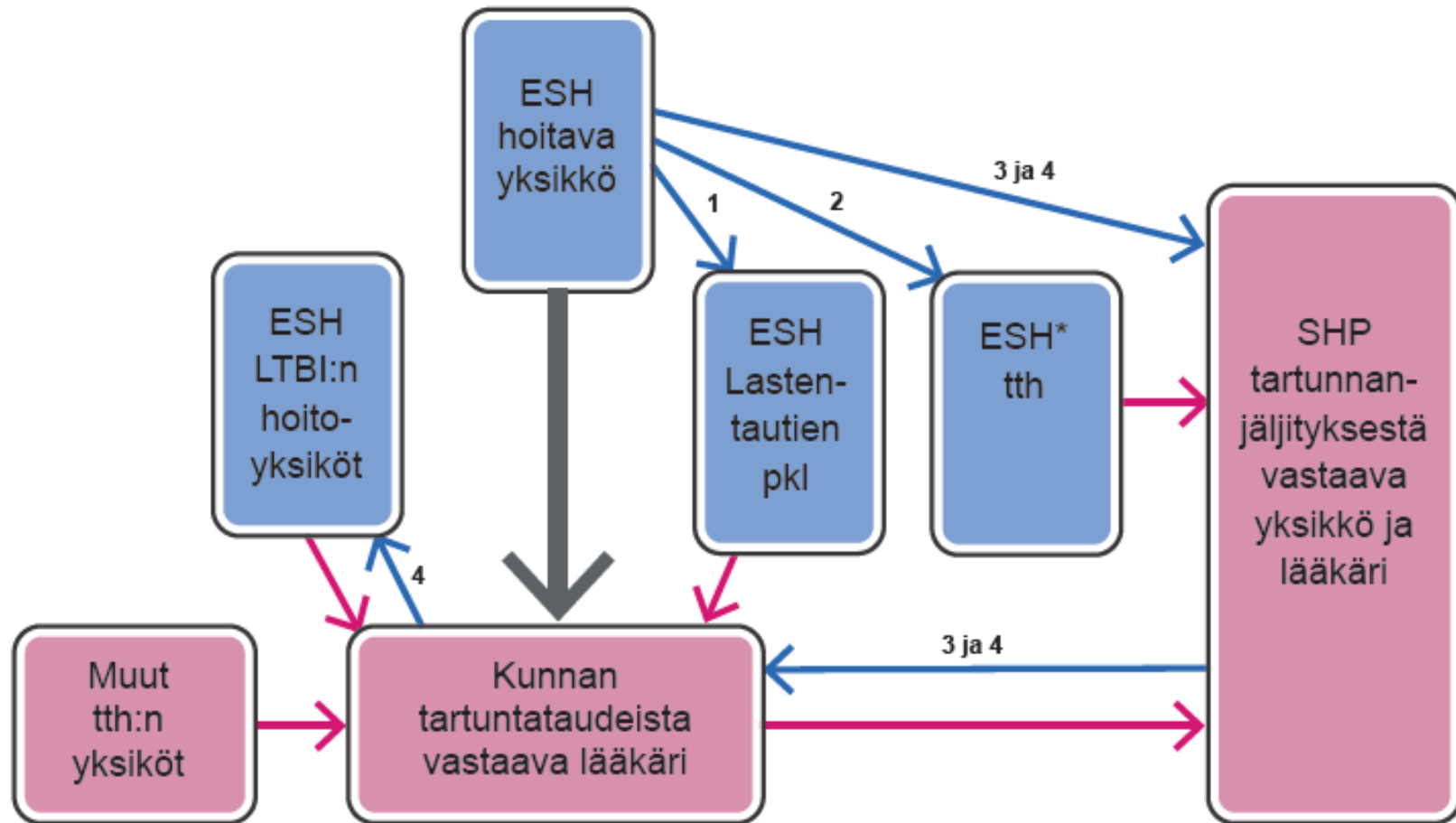
Kunnan tartuntatautiyksikkö

- Palauttaa seurantalomakkeet sairaanhoitopiirille sovitun käytännön mukaisesti

Kunta saa ennen tätä:

- Alle 7-vuotiaiden seurantalomake erikoissairaanhoidosta lastentaudeilta
- Alle 35-vuotiaiden ja immuunipuutteisten LTBI-hoidosta epikriisit erikoissairaanhoidosta
- Työterveyshuollossa tutkittujen seurantalomakkeet

TIEDON KULKU JA TARTUNNANJÄLJITYSLOMAKKEIDEN LÄHETYS

- ➡ Tiedon siirto (*altistuneet < 7-vuotiaat, ²työntekijöiden altistuminen esh:n yksikössä, ³joukkoaltistuminen, ⁴lääkeresistenssi).
- ➡ Seurantatietojen toimitus seurannan loputtua.
- ➡ Tartuttavan potilaan tiedot ja altistuneiden listat.

* Jos työterveyshuolto (tth) ei toteuta altistuneiden tutkimuksia, tth toimittaa altistuneiden työntekijöiden listan kunnan tt-vastuulääkärille.